

УДК 343.211.3-055.2:352.07(477.46)

DOI: [10.35619/iiv.v2i11.251](https://doi.org/10.35619/iiv.v2i11.251)

Кравченко Оксана

доктор педагогічних наук, професор,
декан факультету соціальної та психологічної освіти
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини,
м. Умань, Україна
ORCID: 0000-0002-9732-6546
e-mail: okskravchenko@ukr.net

Кучер Галина

кандидат педагогічних наук,
начальник Управління праці та
соціального захисту населення Уманської міської ради
м. Умань, Україна
ORCID: 0000-0002-5807-7276
e-mail: galinakucher7@gmail.com

ЗАХИСТ ПРАВ ЖІНОК НА РІВНІ ГРОМАДИ: ДОСВІД МІСТА УМАНЬ

Анотація. У статті узагальнено регіональні аспекти інноваційного досвіду розробки системи заходів із забезпечення рівних прав жінок і чоловіків, виявлення ефективних інструментів впровадження цієї системи. Встановлено, що такі інноваційні підходи запроваджуються в місті Умань, координаційний центр яких – Управління праці та соціального захисту населення Уманської міської ради.

Серед основних досягнень на шляху до встановлення гендерної рівності та дотримання прав жінок слід назвати такі: затверджено соціальну Програму протидії торгівлі людьми на період 2015 – 2020 роки та міську соціальну Програму з утвердження гендерної рівності на період 2015 – 2020 рр.; функціонує мобільна бригада соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі; ухвалено рішення Уманської міської ради «Про приєднання до Європейської Хартії рівності жінок і чоловіків у житті місцевих громад»; розроблено та затверджено Порядок взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі тощо.

Відповідно до цих програм вживаються заходи із попередження виникнення фактів насильства в сім'ї, насильства за ознакою статі та торгівлі людьми.

Ключові слова: громада, гендерна рівність, права жінок і чоловіків, державна влада, громадські організації.

Постановка проблеми. Рівність жінок і чоловіків є одним з основних прав усіх громадян та фундаментальною цінністю будь-якої демократичної держави. Забезпечення гендерної рівності – обов'язкова складова усіх міжнародних документів, які ратифіковані Україною: Загальна декларація прав людини, Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, Конвенція

з ліквідації всіх форм дискримінації щодо жінок, Пекінська декларація та Платформа дій, інші міжнародні договори у сфері захисту прав людини та прав людини-жінок.

Україна працює над забезпеченням належного рівня життя всім категоріям населення. Стаття 24 Конституції України забезпечує рівність конституційних прав і свобод громадян та їх рівність перед законом без привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками. Статтею 12 Закону України «Про забезпечення прав та можливостей жінок і чоловіків» визначено механізм забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків органами місцевого самоврядування.

Проте право на рівність жінок і чоловіків у громаді має бути визнане не тільки юридично, але й ефективно реалізовуватися у всіх сферах політичного, економічного, соціального і культурного життя. А місцева влада у своїй діяльності під час планування, реалізації, моніторингу й оцінки програм і проєктів теж зобов'язана використовувати гендерний підхід. Це обумовлює потребу вивчення та узагальнення кращого вітчизняного досвіду щодо забезпечення гендерної рівності в умовах громади, простежити управлінські особливості цього процесу, з'ясувати громадські та молодіжні ініціативи у цій сфері.

Аналіз останніх досліджень з проблеми. Важливий внесок у розробку гендерного підходу в педагогічній освіті, соціальній роботі, соціології, політології, філософії тощо здійснили О. Вороніна, Т. Дороніна, І. Кльоцина, О. Расказова, О. Кікінеджи, Т. Ісаєва, Н. Байдюк, О. Петренко, Т. Семигіна, Т. Марценюк, А. Ярошенко та ін.

Водночас, дослідження регіональних аспектів щодо розробки системи заходів із забезпечення рівних прав жінок і чоловіків, виявлення ефективних інструментів впровадження цієї системи ще не стало предметом окремої наукової розвідки.

Відтак, **мета статті** – дослідити регіональний аспект розробки системи заходів із забезпечення рівних прав жінок і чоловіків, виявити ефективні інструменти впровадження цієї системи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нині в Україні спостерігається соціальна, політична, економічна і культурна нерівність між чоловіками та жінками, що відображається на заробітній платі та політичному представництві жінок у владі. Всі зазначені нерівності – результат впливу численних стереотипів, які відтворюються у суспільстві, громаді, культурі, освіті, родині, в засобах масової інформації, сфері праці й т. п. Тому існує чимало сфер, де можна діяти, руйнуючи певні стереотипи, реалізовувати гендерний підхід та здійснювати структурні зміни.

Насамперед, це громада. З'ясуємо змістове наповнення поняття *«громада»*. Громада – це спільність людей. Термін «громада» (англ. community) утворений з двох слів: «common» (спільний) та «unity» (об'єднання).

Така спільність є загальною (стосується всіх сфер життя) або специфічною. Життя у громаді, або спільності передбачає наявність спільних справ або зв'язків з іншими людьми. Людина як соціальна істота має жити в спільнотах. Від народження і упродовж всього життя вона є членом певних спільнот і, як правило, багатьох.

Досить влучно представлена характеристика розвитку громади в Будапештській декларації (2004), де такий процес розглядається як умова зміцнення громадянського суспільства шляхом визначення пріоритетів дій у громаді та проєктування місцевої соціальної, економічної та екологічної політики. Відбувається це, як зазначено в декларації, за умови активізації громадянської позиції людей і їхнього прагнення брати участь у заходах та об'єднаннях громади, посилення можливостей її інституцій та суб'єктів працювати у

конструктивній співпраці з місцевими мешканцями для проєктування вмотивовано доцільних змін [1].

Відповідно до Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» (2015) відбулася децентралізація, яка торкнулася і сфери соціальних послуг також, що створює умови для посилення відповідальності недержавного сегменту та органів місцевої влади за якість, фінансові засади, вибір суб'єкта надання соціальних послуг, адже вони перебувають на одному рівні із мешканцями громади, краще знають їхні потреби, тому якісніше можуть визначити ті категорії громади, які в конкретному місці мають пріоритет щодо уваги і допомоги, своєчасно виявити та зібрати об'єктивну інформацію щодо рівня складної життєвої ситуації соціально вразливих категорій, кількості зацікавлених осіб у вирішенні проблеми, а також є підстави раціональніше розподілити державні фінанси у залежності від пріоритетів і потреб своїх територіальних громад.

За даними Державної служби статистики чисельність постійного населення в м. Умань станом на 01.01.2019 року становила 82332 особи, з них: 44,2% – чоловіки та 55,8% – жінки.

Умань – це місто, яке впроваджує новітні технології в різні сфери життєдіяльності громади. Серед основних досягнень на шляху до встановлення гендерної рівності та дотримання прав жінок доцільно назвати такі:

➤ 13.03.2015 року рішенням Уманської міської ради затверджена **соціальна Програма протидії торгівлі людьми на період 2015–2020 роки**, метою якої є запобігання торгівлі людьми, підвищення ефективності переслідування осіб, які вчиняють пов'язані з нею злочини або сприяють їх вчиненню, а також захист прав постраждалих осіб від торгівлі людьми та надання їм допомоги.

➤ 13.03.2015 року рішенням сесії Уманської міської ради затверджена **міська соціальна Програма з утвердження гендерної рівності на період 2015-2020 рр.** задля реалізації рівних прав жінок і чоловіків, ліквідації всіх форм дискримінації за ознакою статі і розширення можливостей реалізації жінками і чоловіками свого ресурсного потенціалу.

➤ 3 грудня 2018 року функціонує **мобільна бригада соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі**, у складі якої психолог, штатні працівники управління праці та соціального захисту населення Уманської міської ради, а також Центру інтегрованих соціальних послуг м. Умань. Мобільна бригада надає соціальні послуги шляхом проведення фахових консультацій за допомогою телефонного зв'язку, виїзду спеціально організованого транспорту до місця проживання (перебування) постраждалих осіб чи іншого вказаного ними місця, а також у приміщенні управління праці та соціального захисту населення Уманської міської ради.

Упродовж 2019 року до мобільної бригади із заявами про скоєння домашнього насильства звернулося 6 постраждалих осіб (жінок). Спеціалістами мобільної бригади здійснено 6 виїздів за місцем проживання постраждалих для надання термінової психологічної допомоги. Надано понад 40 послуг консультування стосовно домашнього насильства, представництва інтересів, попередження конфліктів та складання плану безпеки для особи, яка постраждала від домашнього насильства (в тому числі за допомогою телефонного зв'язку).

➤ 20.12.2019 року місто Умань офіційно висловило згоду дотримуватися принципів Європейської Хартії, про що ухвалено рішення Уманської міської ради **«Про приєднання до Європейської Хартії рівності жінок і чоловіків у житті місцевих громад»**, підписане міським головою Цєбрієм О. В. Визначено контактну особу для інформування Асоціації міст України про вжиті у місті заходи щодо забезпечення рівності між жінками і чоловіками.

На початку лютого 2020 року місто Умань було внесено в Атлас обсерваторії з метою підвищення прозорості місцевого органу влади на європейському рівні. Контактна особа отримала пароль, що дозволяє висвітлювати досвід та напрацювання у сфері досягнення рівності між жінками і чоловіками, обмінюватися інформацією між підписантами та сприяти розвитку децентралізованої співпраці.

Перед складанням плану дій слід провести діагностику та опрацювати великий об'єм інформації для кращого розуміння ситуації щодо гендерної рівності у місті, виявити прогалини і окреслити шляхи їх усунення.

З метою аналізу поточної ситуації розпочато діагностику.

➤ 27 лютого 2020 року з метою здійснення координації дій між суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі в місті Умань розроблено та затверджено рішенням Уманської міської ради **Порядок взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі.**

Проводжуючи реалізувати політику запобігання домашньому насильству та насильству за ознакою статі, гендерної рівності та протидії торгівлі людьми, в управлінні праці та соціального захисту населення Уманської міської ради систематично проводяться засідання, наради, «круглі столи» за участі відповідальних структур Уманської міської ради та громадських організацій. Ці заходи охоплюють всі сфери життєдіяльності людини та громади в цілому і мають досить різноманітні теми: «16 днів проти насильства», «Організації надання соціально-психологічної допомоги постраждалим від домашнього насильства», «Запобігання та протидії домашньому насильству», «Відзначення Європейського дня боротьби з торгівлею людьми», «Координації дій щодо попередження насильства в сім'ї та жорстокого поводження з дітьми», «Протидія торгівлі людьми».

Відповідно до затверджених Програм щодо забезпечення прав жінок та чоловіків розроблено завдання та заходи із попередження виникнення фактів насильства в сім'ї, насильства за ознакою статі та торгівлі людьми. У місті систематично проводяться заходи із залученням відповідальних відділів і структур Уманської міської ради та громадських організацій, а саме:

- інформаційно-освітні заходи з питань правової освіти учнівської молоді та попередження домашнього насильства;
- інформаційно-роз'яснювальна кампанія серед населення, спрямована на запобігання потраплянню в ситуації, пов'язані з торгівлею людьми;
- виставки-огляди навчальної та довідкової літератури з питань запобігання та протидії насильства, гендерної дискримінації;
- конкурси тематичних малюнків для дітей та молоді на місцевому рівні;
- виготовлення та розповсюдження шкільної соціальної реклами щодо запобігання домашнього насильства;
- поширення серед населення міста листівок та буклетів відповідних тематик;
- інформація про проведені заходи висвітлюється на сайтах виконавчого комітету, відділах та структурах Уманської міської ради, управління праці та соціального захисту населення.

Місцеві органи виконавчої влади прагнуть створити кращу платформу для боротьби з існуванням і відтворенням нерівності та для розширення можливостей побудови рівноправного суспільства.

Актуальність проблеми посилюється у зв'язку із збройними конфліктами на Сході України.

Станом на квітень 2020 року на обліку в місті Умань перебуває 1280 внутрішньо переміщених осіб (765 сімей), в тому числі 333 дитини до 18 років, 298 громадян похилого віку та осіб з інвалідністю. Виїхало 588 осіб. В місті проживає 753 учасника АТО, з них 50 осіб – жінки.

Соціальні послуги внутрішньо переміщеним особам, учасникам бойових дій та їх сім'ям надаються з урахуванням віку, статі, стану здоров'я та місця проживання. Всебічну підтримку сім'ям учасників АТО надає міська громадська організація «Родина героя». Жінки-учасники бойових дій створили громадську організацію «Жінок Учасників АТО «Краса і Сила».

Задля забезпечення реалізації гендерної рівності жінок і чоловіків серед населення міста та з метою надання соціальних послуг з індивідуальним підходом управління праці тісно співпрацює із громадськими організаціями соціального спрямування. У місті функціонує 40 громадських організацій, 25 з яких очолюють жінки.

За ініціативи жінок-активістів міста створено Центр роботи з жінками «Софія». Діяльність Центру спрямована на забезпечення сприятливих умов для розкриття інтелектуальних і творчих здібностей жінок, формування їх демократичного світогляду, забезпечення рівних прав і можливостей для жінок і чоловіків.

З метою підвищення конкурентоспроможності жінки на сучасному ринку праці, для допомоги у вирішенні питання працевлаштування спеціалістами центру зайнятості постійно надаються індивідуальні консультації та проводяться групові заходи серед жінок та дівчат щодо переваг легальної зайнятості.

Лише впродовж січня-березня 2020 року послугами Уманського міського центру зайнятості скористалися 1799 безробітних громадян. Серед загальної чисельності безробітних 66% склали жінки.

Для Умані, як і для України, на жаль, притаманна низька залученість жінок у політичній сфері. Зокрема, низькою є кількість жінок-депутатів міської ради. Представленість жінок у депутатському корпусі міста представлено нами на рис.1.

Рис. 1. Представленість жінок у депутатському корпусі міста Умань.

Вважаємо, що дотримання принципів гендерної рівності під час планування, реалізації, моніторингу й оцінки програм і проєктів дасть змогу досягнути рівності жінок і чоловіків у соціально-економічному плані, доступності послуг та задоволенні потреб для жінок і чоловіків. Тому потрібно долати стереотипи щодо ролі жінок і впроваджувати ефективні та інноваційні механізми залучення їх до місцевого економічного розвитку.

Соціальні працівники та фахівці з соціальної роботи Управління праці та соціального захисту населення Уманської міської ради постійно є слухачами тренінгової програми «Застосування гендерних підходів (рівності прав і можливостей жінок і чоловіків) задля об'єднання зусиль державних органів влади, бізнесу і громадськості».

Управління праці та соціального захисту населення Уманської міської ради, а також громадські організації міста стали учасниками Регіональний форум жіночого лідерства, який проводився за організаційного сприяння Громадської організації Егаліте Інтернейшл в рамках міжнародного проєкту «Посилення жіночого політичного лідерства у територіальних громадах Київської та Черкаської областей» (Setting up a Network of Female Political Leadership in Kyiv and Cherkassy oblasts of Ukraine to Strengthen the Participations of Women in Local Elections in Amalgamated Territorial Communities) та за підтримки Канадського Фонду Місцевих Ініціатив (30 січня 2020 року в м. Умані). Мета форуму – посилення ролі жінок на рівні громад Черкаської області, розширення їхнього професійного світогляду, формування лідерських якостей, створення асоціації активних жінок-лідерок, які мають активну громадську позицію та прагнуть покращити рівень проживання у своїх громадах, зробити значний внесок у розвиток молодіжних ініціатив, соціокультурного стану, благодійності та соціального благополуччя.

Проект використовує підхід «Жінка жінці» і відкриває активним жінкам доступ до ресурсів, які можуть бути використані для створення інституцій, що підтримують розвиток жінок, молоді, організацію культурних заходів та розвиток благодійної діяльності, а також пошуку коштів на потреби хронічно хворих та незабезпечених людей, відкриття притулків для тварин і іншої благодійності.

Варто відзначити, що під час форуму було презентовано інноваційний досвід міста Умань щодо соціальної роботи з жінками і чоловіками для об'єднаних територіальних громад Черкащини.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Отже, враховуючи загальне розуміння необхідності забезпечення конституційних прав, свобод і законних інтересів жінок, забезпечення їх рівних з чоловіками можливостей щодо реалізації їх прав і свобод як людини та громадянки, з урахуванням прав, свобод і законних інтересів жінок з груп множинної дискримінації, саме громада розробляє механізм та інструменти дотримання вищезначеного. Вважаємо, що вивчення та узагальнення кращих регіональних практик сприятиме накопиченню позитивного досвіду у цій сфері.

Перспективними напрямками дослідження вважаємо аналіз теоретико-методологічних підходів щодо розробки інформаційно-просвітницьких програм і компаній на рівні громади у єдності: органи державної влади, заклади освіти, правоохоронні установи, заклади охорони здоров'я, соціальні служби та громадські організації як інструмент профілактики і попередження негативних явищ дискримінації прав людини, в тому числі за ознакою статті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Климаська, Л. Д. (2018). Соціальний капітал громади. *Розвивальний потенціал сучасної соціальної роботи: методологія та технології*: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конф., 15–16 берез. 2018 р. Київ, 128 с.

Declaration of the Fourth Ministerial Conference on Environment and Health (Budapest, Hungary. EUR/04/5046267/6). URL: <http://bit.ly/1k7kPX7> [Дата звернення 17.04.20 р.]

Кучер Г.М. (2019). *Соціальна робота з вразливими категоріями населення в умовах територіальної громади*. Кандидат педагогічних наук. Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.

Kravchenko O., Voitovska A., Koliada N. (2019). Social and Economic Principles of Single Mothers' Support in Ukraine. *Advances in Intelligent Systems and Computing* 961, p. 293–303 (Scopus). (https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-20154-8_27) [Дата звернення 17.04.20 р.]

Кравченко О.О. (2019). До питання соціально-психологічного супроводу студенток із сільській місцевості в умовах закладу вищої освіти. *Інноваційна педагогіка*. № 10. С. 148–154.

Управління праці та соціального захисту населення Уманської міської ради: офіційний сайт. URL: <https://umanupszn.gov.ua> [Дата звернення 17.04.20р.]

REFERENCES

Klymanska L. D. (2018). Sotsialnyi kapital hromady. [Community Social Capital] *Rozvyvalnyi potentsial suchasnoi sotsialnoi roboty: metodolohiia ta tekhnolohii*; materialy IV Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konf., 15–16 berez. 2018 r. Kyiv, 128 s. (in Ukrainian)

Declaration of the Fourth Ministerial Conference on Environment and Health (Budapest, Hungary. EUR/04/5046267/6). URL: <http://bit.ly/1k7kPX7> [Data zvernennia 17/04/20 r.]

Kucher H. M. (2019). *Sotsialna robota z vrazlyvymy katehoriiami naseleння v umovakh terytorialnoi hromady*. [Social Work with Vulnerable Population Groups in the Territorial Community]. Kandydat pedahohichnykh nauk.Umanskyi derzhavnyi universytet imeni Pavla Tychyny. (in Ukrainian)

Kravchenko O., Voitovska A., Koliada N. (2019). Social and Economic Principles of Single Mothers' Support in Ukraine. *Advances in Intelligent Systems and Computing* 961, p. 293–303 (Scopus). (https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-20154-8_27) [Data zvernennia 17/04/20 r.]

Kravchenko O.O. (2019). Do pytannia sotsialno-psykholohichnoho suprovodu studentok iz silskii mistsevości v umovakh zakladu vyshchoi osvity. [On the Issue of Social and Psychological Support for Students from Rural Areas in Higher Education] *Innovatsiina pedahohika*. No 10. S. 148–154. (in Ukrainian)

Upravlinnia pratsi ta sotsialnoho zakhystu naseleння Umanskoї miskoi rady: [Department of Labor and Social Welfare of the Uman City Council] ofitsiyni sait. URL: <https://umanupszn.gov.ua> (in Ukrainian) [Data zvernennia 17/04/20 r.]

PROTECTION OF WOMEN'S RIGHTS IN THE LOCAL COMMUNITY: EXPERIENCE OF THE CITY OF UMAN

Oksana Kravchenko

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor at the
Department of Social Pedagogy and Social Work,
Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University,
Uman, Ukraine

ORCID: 0000-0002-9732-6546

e-mail: okskravchenko@ukr.net

Halyna Kucher

Head of Labour and Social Protection Department at the Uman City Council,
Uman, Ukraine

ORCID: 0000-0002-5807-7276

e-mail: galinakucher7@gmail.com

Abstract. The article summarizes the regional aspects of the innovative experience of developing a system of measures to ensure equal rights for women and men, identifying effective tools for implementing this system.

Among the major achievements on the way to gender equality and women's rights are: Approved Social Program for Combating Trafficking in Human Beings for the period 2015–2020; the City Social Program for Promoting Gender Equality for the period 2015–2020; a mobile brigade of social and psychological assistance to persons affected by domestic and / or gender-based violence; adopted a decision of the Uman City Council «On joining the European Charter of Equality between Women and Men in the Life of Local Communities». Procedures for the interaction of actors involved in preventing and combating domestic and gender-based violence, etc. have been developed and approved.

According to these programs, measures were taken to prevent the occurrence of domestic violence, gender-based violence and trafficking in human beings: among them: information and educational activities on the legal education of student youth and prevention of domestic violence; a public awareness campaign to prevent trafficking-related situations; exhibitions-reviews of educational and reference books on prevention and counteraction to violence, gender discrimination; contests of thematic drawings for children and youth at the local level; producing and distributing school social advertising to prevent domestic violence; distribution of leaflets and booklets of relevant topics among the population of the city.

To ensure gender equality in the city's population and to provide individualized social services, labor management works closely with community-based social organizations. There are 40 organizations in the city of Uman, 25 of which are headed by women.

Local authorities, in order to bring the governance component closer to the people, should create a better platform for combating the existence and reproduction of inequality and for empowering an equal society.

Keywords: community, gender equality, women's and men's rights, state authority, public organizations.

Стаття надійшла до редакції 04.05.2020 р.